

<https://doi.org/10.31516/2410-5333.067.17>¹

УДК 002.5:378

Д. І. Грещук

аспірант кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності,

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

danylo.i.hreshchuk@lpnu.ua

<https://orcid.org/0009-0006-3012-038X>

ІНФОРМАЦІЙНІ ЗВ'ЯЗКИ В ПРОЦЕСАХ ОРГАНІЗАЦІЇ АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ

Розглянуто вияви архівознавчої інституціоналізації інформаційних зв'язків та особливості їх функціонування в контексті процесів організації архівних документів. Досліджено термінологічні, онтологічні, функціональні аспекти існування інформаційних зв'язків у контексті архівного описування, концепцій формування класифікаційних систем архівного фонду, використання архівної інформації. Доведено, що інформаційні зв'язки є фундаментальною характеристикою структури інформаційного простору архіву. Вони забезпечують цілісність документального контексту, зберігають інституційну пам'ять, сприяють ефективному доступу та використанню ресурсів. Інформаційні зв'язки архівних документів реалізують себе на структурному й технологічному рівнях, що свідчить про їхню багатовимірність і функціональність. Для них властива низка ознак, які консолідують архівні документи як об'єкти пізнання в архівний інформаційний простір. Збереження та передавання інформаційних зв'язків між документами є основою для досліджень, управління та збереження культурної спадщини. Обґрунтовано, що інформаційні зв'язки як інструмент забезпечення цілісності архівних документів є обов'язковою умовою зв'язності архівного масиву, особливо в умовах цифрового середовища. Автентичність документа гарантується шляхом дотримання низки організаційних, ділових, технічних, правових вимог. На прикладі сучасних класифікаційних моделей доведено, що інформаційні зв'язки формують основи концептуальних підходів до розроблення класифікаційних систем архівних документів, є вагомим компонентом імплементації цифрових технологій в архівну справу. Встановлено, що функціональна класифікація є головним методологічним апаратом для систематизації архівних фондів, що дозволяє ефективно реалізовувати логічні, семантичні й ієрархічні інформаційні зв'язки між документами, формувати структуровану модель інформаційного простору архіву. Оптимальні концепції моделювання архівної структури сприяють виявленню нових знань, забезпеченню публічного доступу до історичних документів, встановленню взаємодії між різними джерелами інформації.

Ключові слова: архів, архівний документ, організація архівних документів, інформаційні зв'язки, автентичність документа, цілісність архівних документів, інформаційний простір архіву, цифрові технології, класифікаційна система, джерело інформації.

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

D. Hreshchuk

postgraduate student of the Department of Social Communications and Information Science, Lviv Polytechnic National University, Ukraine

INFORMATION CONNECTIONS IN THE PROCESSES OF ORGANIZATION OF ARCHIVE DOCUMENTS

The relevance of the article. The creation of electronic archives and the integration of archival resources into national and international information networks contribute to strengthening information connections between archives, users, and information systems.

The purpose of the research. Study of manifestations of archival institutionalization of information connections and the features of their functioning in the context of processes of organizing archival documents.

The methodology. Content analysis was used to identify trends in the institutionalization and functioning of information connections. Visualization techniques were used to reveal the attribution and functionality of information connections within the documentary process.

The results. The specifics of the institutionalization of information relations in terminological, ontological, and functional aspects and the features of their implementation in the context of archival description, concepts of forming classification systems of archival funds, and the use of archival information are investigated.

The scientific novelty. A multi-level model of information connections of archival documents has been developed.

The practical significance. Preserving informational links between documents is the foundation for research, management, and preservation of scientific and cultural heritage.

The conclusion. Information links are a fundamental characteristic of the structure of the information space of the archive, ensure the integrity of the documentary context, preserve institutional memory, and contribute to effective access and use of resources. Information links of archival documents are realized at the structural and technological levels, which indicates their multidimensionality and functionality. They are characterized by a number of features that consolidate archival documents as objects of knowledge in the archival information space. Information links as a tool for ensuring the integrity of archival documents are a prerequisite for the connectivity of the archival array, especially in the digital environment. Functional classification is the main methodological apparatus for systematizing archival funds, which allows you to effectively implement logical, semantic, and hierarchical information links between documents, and form a structured model of the archive information space. Information connections form the basis of conceptual approaches to the development of classification systems for archival documents and are an important component of the implementation of digital technologies in archival work.

Keywords: *archive, archival document, organization of archival documents, information links, authenticity of the document, integrity of archival documents, information space of the archive, digital technologies, classification system, source of information.*

Актуальність теми дослідження. Цифровізація процесів зберігання, опрацювання та надання доступу до архівних документів є об'єктивною умовою вдосконалення усіх напрямів архівної справи. Створення електронних архівів, автоматизованих інформаційно-пошукових систем, інтеграція архівних ресурсів у національні та міжнародні інформаційні мережі сприяють зміцненню інформаційних зв'язків між документами, архівами, користувачами, інформаційними системами. Технологічні зміни під впливом цифровізації спричинили докорінні якісні зміни в архівній справі, розвиваючи її головну суспільну функцію — збирання, зберігання, облік і використання архівних документів, створення та функціонування архівних установ. Інформаційні зв'язки між архівними документами трактуються не лише як технологічні чи логічні відношення, а й як інфраструктура, що забезпечує інтеграцію документів як носіїв свідчень, колективної пам'яті та інструментів підзвітності суспільству у цифрову інформаційну систему.

Постановка проблеми. Традиційна суспільна думка трактує архіви як схопища історичних джерел, як систему збирання, систематизації та використання архівних документів. Сучасне розуміння наукового й суспільного значення архівів полягає в необхідності деконструювати закритість архівних фондів, архівних документів, архівних установ та архівних систем, використовуючи потужний потенціал інформаційних технологій. Інформаційно-комунікаційні технології модернізували теорію та практику систем архівного опису, створили механізми управління цифровими записами, забезпечили реалізацію кураторства цифрових архівних матеріалів. У контексті суспільних процесів інформаційні зв'язки між архівами, громадами та колективною пам'яттю розвиваються в межах обмеженого доступу до історичних першоджерел, що впливає на спроможність недержавних народів писати власну історію, формувати свою колективну пам'ять. Тому історія колонізованих народів завжди тлумачиться крізь призму історичних записів колонізаторів. Архівам належить вагома суспільна функція: налагодити взаємодію усіх елементів комунікаційної системи, відновити інформаційні зв'язки між документальними джерелами й користувачами — представниками колонізованих народів, зацікавлених в розвитку державотворчих процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інформаційне суспільство здійснює активний вплив на архівну справу, змінюється статус документів, архівних колекцій та архівів, розробляються цифрові концепції опису й класифікації архівних документів, у яких інформаційні зв'язки набувають цифрових характеристик. Технології управління документацією стали наслідком зростання потреби в адекватному відтворенні всебічної сукупності знань про документи та архіви (Delmas, 2001). Цифровізація впливає на навколишнє середовище, зважаючи на природу та характеристики цифрового світу, у межах якого утворюється значний обсяг даних. Архівна практика перебуває в рамках впливу процесів сталого розвитку. Методології опису й класифікації архівних документів дають змогу скоротити витрати часу та енергії на пошук потрібної

інформації, оцінка цінності документів відіграє важливу роль у регулюванні обсягу даних, що зберігаються. Тривале зберігання споживає значну кількість енергії. Альтернативні рішення передбачають способи зберігання за допомогою синтезу ДНК, на кварцовому склі, що мають переваги з погляду місткості та стійкості. Розробляються й інші IT-проекти, які можуть адаптуватися до архівування (Nicolet & Makhlouf Shabou, 2021). Суспільство, державні та приватні організації залежать від своїх повноважень щодо створення та ведення записів, перебувають у системі спостереження та знання, що базується на реєстрації документів та архівних записах. Архівні технології повинні бути орієнтовані на потреби громадянина. Порушення прав людини задокументовано в архівних документах, які є свідченням і доказом у випадку необхідності судового захисту. Архіви мають захищати документальну пам'ять, яка зберігає інформацію для майбутніх функціональних потреб суспільства (Ketelaar, 2002).

Методологія дослідження полягає у використанні загальнонаукових методів: аналізу, синтезу, групування, логічних узагальнень, контент-аналізу, візуалізації. Контент-аналіз наукових публікацій у вітчизняних і закордонних наукових журналах надає можливість встановити вияви інституціалізації та функціонування інформаційних зв'язків у контексті процесів організації архівних документів. Метод групування, логічних узагальнень використано для формулювання основних тенденцій функціонування інформаційних зв'язків архівних колекцій. Техніку візуалізації застосовано для розкриття виявів процесуальної атрибутивності й функціональності інформаційних зв'язків у межах документального процесу, представлення багаторівневої моделі інформаційних зв'язків архівних документів.

Мета статті. Вивчення виявів архівознавчої інституціалізації інформаційних зв'язків та особливостей їхнього функціонування в контексті процесів організації архівних документів. Формування й використання інформаційних зв'язків у процесах організації архівних документів досліджено шляхом встановлення специфіки інституціалізації інформаційних зв'язків у термінологічному, онтологічному й функціональному аспектах; вивчення особливостей реалізації інформаційних зв'язків документів у контексті архівного описування, концепцій формування класифікаційних систем архівного фонду, використання архівної інформації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Архівознавча теорія слугує дієвим інструментом критичного осмислення професійної реальності на всіх рівнях теоретичних досліджень, практики, освіти. Теоретичні положення, верифіковані крізь призму практики, актуалізуються в напрямі обґрунтування взаємозв'язку історичних підходів з викликами цифрової епохи щодо оцінювання та опису архівних документів, управління первинно цифровими документами (born-digital documents). Під час розроблення концептуальних моделей упорядкування та метаопису архівної інформації до найвагоміших критеріїв оптимальності особливого значення набувають рівень задоволення вимог користувачів, пошукова доступність, дотримання етичних норм, авторських прав та прав спільнот (Brown, 2013).

Архівознавча інституціоналізація поняття «інформаційний зв'язок».

У сучасному архівознавстві поняття термін «інформаційний зв'язок» (ІЗ) використовується під час опису відношень між архівними документами, фондами, інформаційними системами та користувачами. Проте термін ще не має усталеного, стандартизованого визначення.

Пропонуємо уточнення поняттєво-термінологічного апарату щодо функціонування інформаційних зв'язків архівних документів. Вважаємо, що ці зв'язки виявляють себе на двох рівнях: структурному й технологічному.

На структурному рівні *інформаційні зв'язки архівних документів* — це компонент архівної інформаційної інфраструктури, що формує архівний інформаційний простір та забезпечує його системність, інформаційну цілісність й ефективний доступ до архівної інформації в індустрії інформаційних послуг та інформаційного ринку.

На технологічному рівні *інформаційні зв'язки архівних документів* — це система змістовних, логічних, функціональних, контекстуальних і структурних відношень між документами, що виникають у процесі їхнього описування, класифікування, фондоутворення та використання.

Для ІЗ властива низка ознак, які консолідують архівні документи як об'єкти пізнання в архівний інформаційний простір: атрибутивність, функціональність, структурованість, системність, практична спрямованість, континуальність (неперервність), аналітичність.

Атрибутивність ІЗ виявляється в наявності онтологічних складників, які є середовищем існування та умовою появи. ІЗ як цілісна система складається із двох основних складників — матеріального й процесуального.

Матеріальна атрибутивність ІЗ виявляється у функціонуванні архівних документів у межах соціальної документно-комунікаційної системи. *Архівний документ* як інформаційна одиниця функціонує не ізольовано, а на різних рівнях інформаційного простору архіву. Зокрема, дослідники виокремлюють три рівні інформації документа (Драгомірова, 2004):

- безпосередня інформація, що відображає власний контент документа;
- опосередкована інформація, що відкривається в контексті зв'язку з іншими документами тієї ж інформаційної системи;
- прихована інформація, що є системою інформацією для встановлення *взаємозв'язків* між документами різних комплексів.

Відповідно до «Правил роботи архівних установ України», саме зв'язки між документами та їхніми утворювачами слугують основою формування та організації архівних фондів (Верховна Рада України, 2013). Отож, повнота й комплексність власне інформації документа реалізується в контексті системи інформаційних зв'язків.

Процесуальна атрибутивність ІЗ виявляється в реалізації системи документальних процесів в інформаційному просторі архіву (таблиця 1).

Табл. 1

**Вияви процесуальної атрибутивності ІЗ
в межах документального процесу**

Документальний процес	Сутність ІЗ
Надходження документів в архів	– забезпечення інформаційної цілісності шляхом систематичного збору документів, які відображають адміністративні, академічні та соціальні функції – встановлення зв'язків між фондоутворювачами та документацією, що зберігає інформаційне походження й контекст – формування мережі ІЗ у межах організації
Документування та аналіз контексту із застосуванням принципів походження й поваги до фонду	Архівні документи мають цінність не лише як окремі одиниці, а й через зв'язки між ними
Збір та аналіз архівної інформації про походження, функції, структуру та зміст документів	Забезпечення глибшого розуміння ІЗ між документами та їхнього значення в архівному фонді
Опис документів із використанням стандартів ISAD(G), EAD	– встановлення ІЗ між різними архівними фондами та колекціями – полегшення пошуку та інтерпретації документів
Архівні інформаційні системи	– підтримання ІЗ між документами через індексацію, кроспосилання, використання контрольованих словників – відображення змісту й контекстуальних зв'язків документів (через серії, підсерії, авторів, хронологію) – забезпечення цілісності інформаційного простору архіву
Опрацювання та організація документів зі збереженням їхнього оригінального порядку	– підтримання ІЗ документів та контекст – відновлення логічної структури архівних документів, яка відображає функціональні ІЗ між ними
Застосування цифрових технологій для збереження та опису архівних матеріалів	– збереження ієрархічної структури, що дозволяє виявляти неявні зв'язки між архівними одиницями з різних колекцій
Забезпечення доступу й використання архіву та його популяризація	– забезпечення широкого доступу та збереження ІЗ між документами – створення зворотних ІЗ між користувачами та ресурсами

Функціональність ІЗ визначається їхнім призначенням бути засобом виконання документального процесу (таблиця 2).

Вияви функціональності ІЗ в межах документального процесу

Документальний процес	Функціональність ІЗ
Надходження документів в архів	Встановлення зв'язків між документацією та структурними одиницями установи
Документування та аналіз контексту із застосуванням принципів походження й поваги до фонду	– збереження логіки внутрішніх зв'язків між документами – збереження контексту створення документів – відтворення логіки функціонування особи, установи, яка створила документ
Збір та аналіз архівної інформації про походження, функції, структуру та зміст документів	Виконання аналізу метаданих, які описують фізичні характеристики документів, їхній інформаційний контекст
Опис документів із використанням стандартів ISAD(G), EAD	– передавання інформації користувачам – забезпечення унікації підходів до опису
Архівні інформаційні системи	– використання системи пошукових засобів – управління, зберігання, надання доступу до архівних матеріалів
Опрацювання та організація документів зі збереженням їхнього оригінального порядку	Забезпечення фізичної та інтелектуальної організації документів
Застосування цифрових технологій для збереження та опису архівних матеріалів	– використання цифрових форматів, метаданих та інтеграції з глобальними інформаційними мережами – упровадження цифрових засобів опису (MARC, EAD)
Забезпечення доступу й використання архіву та його популяризація	– документування доступу, історії використання та реєстрації запитів

Під час виконання основних функцій архівної діяльності (поповнення, опрацювання, використання архівних документів) інформаційні зв'язки виступають не лише як атрибут опису, але й як методологічна та технологічна основа збереження контексту, структури й змісту документів. Політики забезпечення рівного доступу до архівних документів передбачають моніторинг взаємодії користувача з інформаційною системою архіву, що дозволяє оптимізувати доступ до контекстуально, логічно зв'язаних об'єктів. Архівні інформаційні програми сприяють активному використанню міждокументних зв'язків під час пошуку інформації, підвищують рівень обґрунтованості інтерпретації змісту архівних документів завдяки аналітичному тлумаченню контексту їхнього походження (Warren, 1998).

Структурованість ІЗ виявляється у відповідності структурі архівних документів, методам організації та опису архівних матеріалів. Функціональна структура архіву, що охоплює надходження, опрацювання й використання документів, є основою, на якій формуються, підтримуються та активуються

інформаційні зв'язки між архівними одиницями. ІЗ є фундаментальною характеристикою структури інформаційного простору архіву, забезпечують цілісність документального контексту, зберігають інституційну пам'ять і сприяють ефективному доступу та використанню ресурсів (*Core Archival Functions*, б.д.).

Системність ІЗ забезпечує тісний взаємозв'язок і цілісність архівних документів у потоках інформації та рекомбінаціях інформації між кількома інформаційними системами та схемами класифікації. Еволюція концепції архівного зв'язку до інформаційного зв'язку підкреслює важливість інформаційних зв'язків у структурі архівних документів. В основі архівної концепції лежить твердження про те, що записи набувають значення й ідентичності в контексті своєї первинної агрегації. Архівний зв'язок є втіленням зв'язків між записами, створеними під час діяльності одним фондоутворювачем. Отож відповідно до керівних принципів архівної діяльності доцифрової епохи автори, види діяльності та фонди легко розмежовуються. Із початком використання цифрових технологій у веденні записів межі цих традиційних процесів стираються, набувають пріоритету потоки інформації та рекомбінації інформації між кількома системами й схемами класифікації, контекст цифрової інформації, достовірність архівних представлень (Pacheco & Silva, 2023).

Практична спрямованість ІЗ архівних документів виявляється в тому, що вони дедалі частіше розглядаються не лише як структурна чи технологічна компонента архівної системи, а як результат соціально зумовленої практики. Так, із погляду практики запропоновано трактувати архівування як організаційну діяльність, у якій формування, підтримка та інтерпретація інформаційних зв'язків між документами залежать від культурного, професійного та процедурного контексту. Такий підхід дозволяє виявити причинний зв'язок між організаційною культурою та методами збереження документального зв'язку, що особливо актуально в умовах цифрових трансформацій (Ivanov, 2017).

Континуальність (неперервність) ІЗ ґрунтується на необхідності глибокого переосмислення природи архівного документа в контексті його інформаційних зв'язків. Еволюція концептуальних підходів до організації архівної інформації свідчить про перехід від моделі життєвого циклу документа до континуальної моделі архіву як динамічної інформаційної системи. Така система існує не тільки як сховище документів, а й як мережа взаємозалежних інформаційних одиниць, об'єднаних походженням, контекстом і функціональними зв'язками (MacNeil, 2007).

Аналітичність ІЗ виявляється в отриманні нового знання шляхом логічного й раціонального опрацювання інформації на основі виявлення причинно-наслідкових залежностей, просторово-часових зв'язків в архівних документах. Збереження та передавання інформаційних зв'язків між документами є основою для досліджень, управління та збереження культурної спадщини. Концепція функціонування інформаційних зв'язків у сфері управління документами стикається з труднощами щодо уніфікації термінології, ідентифікації

функцій в установах, відсутністю сталої методології впровадження функціональної класифікації (Tough & Moss, 2003).

Різні концептуальні підходи до визначення й розуміння взаємозв'язків даних, інформації та знань створюють семантичні бар'єри для ефективної класифікації інформації. Уніфікація й кодифікація поняттєво-термінологічного апарату спрямовані на дослідження та впорядкування основ інформаційної науки. Гармонізація базових понять і формулювання визначень термінів *дані, інформація та знання* відображає основні концептуальні підходи світової наукової думки (Zins, 2007).

Інформаційні зв'язки як результат процесів організації архівних документів. Встановлення й використання інформаційних зв'язків є органічним компонентом таких основних процесів організації архівних документів, як архівне описування, створення довідкового апарату, користування документами та використання архівної інформації. Ці процеси формують основу інформаційної діяльності державних архівів, забезпечуючи ефективне управління та доступ до архівних ресурсів (Боряк, 2005).

Реалізація інформаційних зв'язків у контексті архівного описування. Інформаційна цілісність є базовою, універсальною характеристикою процесу формування інформаційних зв'язків архівних документів, що забезпечує ефективну організацію, збереження та доступ до архівної інформації. Інформаційна цілісність — вимога збереження змісту окремого документа як інформаційної одиниці в інформаційній системі та забезпечення його контекстуальних зв'язків з іншими документами в межах цієї системи. (Драгомірова, 2004).

Контекстуальний опис відіграє ключову роль у підтриманні інформаційних зв'язків як на рівні структурної ієрархії, так і в площині функціональних відносин. Відповідно до принципу “respect des fonds”, документ розглядають не ізольовано, а як частину цілого — фонду, що відображає адміністративну логіку його створення. Такий підхід дозволяє підтримувати інформаційну цілісність, у межах якої зв'язки між документами мають визначальне значення для їхньої інтерпретації та достовірності. Особливої актуальності ці положення набувають в умовах цифрової трансформації архівної діяльності, де метадані виступають основним інструментом підтримки міждокументних зв'язків і гарантією автентичності в електронному середовищі (MacNeil, 2007).

Дотримання інформаційної цілісності архівних документів передбачає їхню автентичність і надійність. Для розмежування обсягів понять надійності (reliability) та автентичності (authenticity) архівних документів деталізуємо їхню семантику. Надійність трактується як здатність документа достовірно відображати факти, яких він стосується, а також його здатність самому бути фактом. Автентичність документа означає, що він не містить фальсифікацій, підробок після створення.

Автентичність документа гарантується шляхом дотримання певних організаційних, діловодних, технічних, правових вимог.

1. *Відповідність форми і процедури створення документа.* Важливими факторами забезпечення зв'язку документа з контекстом його виникнення є форма документа (наявність реквізитів датування, підписання, уніфікованої структури) та контрольована процедура його створення. Автентичність документа не гарантує його достовірності, адже тільки документ, створений у процесі формального робочого процесу відповідальною особою, може вважатися надійним. Це створює логічні та функціональні інформаційні зв'язки в масиві архівних документів, забезпечуючи їхню надійність і відповідність. Отож, інформаційні зв'язки (контекст створення, підпис, дата, структура) є критично важливими для збереження не лише автентичності, а й достовірності та ефективності доступу до документів.

2. *Контрольованість формування документного контексту.* Контрольованість процесів маршрутизації, реєстрації та зберігання документа забезпечує логічну цілісність і формує документний контекст. Чітке дотримання правил є умовою створення ієрархічної структури інформаційних зв'язків.

3. *Тривалість архівного зв'язку між цифровими документами та їхніми паперовими оригіналами.* Для електронних документів властивий високий рівень автентичності (через електронні підписи, тимчасові мітки). Водночас вони мають низький рівень надійності через слабку структурованість, недотримання процедур створення, множинність дублікатів, відсутність зв'язків із контекстом виникнення, що знижує пошукову ефективність і порушує інформаційну цілісність архівного масиву. Демонстрація вимог надійності та автентичності актуальна в контексті традиційних дипломатичних та архівних документів. Необхідно зберегти недоторканість архівного зв'язку між паперовими записами та їхніми електронними версіями протягом тривалого часу (Duranti, 1997).

4. *Захищеність документної інформації в довгостроковій перспективі.* Технічні та правові аспекти тривалого збереження автентичності лежать в основі концепції цифрових доказів існування документа. Криптографічні засоби використовують для підтвердження незмінності цифрових архівних об'єктів, передусім для цифрових документів тривалого зберігання: земельних книг, медичних записів. Архів повинен надати докази надійності документа, тобто підтвердити його існування на певну дату й незмінність його контенту. До цілей захисту документної інформації також належить перевірка походження документа, авторство документа. Функціональність запропонованих рішень захисту інформації є сутністю довіри до автентичності документа (Vigil et al., 2015).

Забезпечення інформаційної цілісності дозволяє сформувати багаторівневу модель інформаційних зв'язків архівних документів (рис. 1).

Мікрорівень відображає внутрішню трирівневу структуру архівного документа.

Мезорівень ілюструє мережу інформаційних зв'язків між архівними документами:

- контекстуальні зв'язки, що відображають організаційні та логічні відношення, які виникають у процесі описування, класифікації, фондоутворення;

- функціональні зв'язки, що об'єднують документи за функціональною чи тематичною ознакою.

Макрорівень відображає архівний інформаційний простір, що визначається сукупністю структурних та семантичних зв'язків між структурними одиницями архіву:

- структурні зв'язки формують ієрархічну структуру архіву та пов'язують фонди, серії, підсерії, одиниці зберігання, документи;
- семантичні зв'язки відображають тематичні або концептуальні відношення між різними структурними одиницями архіву.

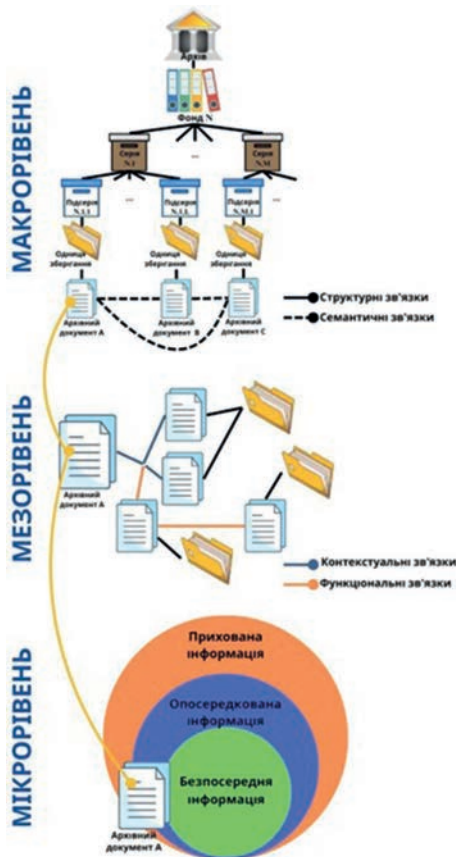

Рис. 1. Багаторівнева модель інформаційних зв'язків архівних документів.

Отож інформаційні зв'язки як інструмент забезпечення цілісності архівних документів є обов'язковою умовою зв'язності архівного масиву, особливо в умовах цифрового середовища (Duranti, 1995).

Реалізація інформаційних зв'язків у контексті концепцій формування класифікаційних систем архівного фонду

Інформаційні зв'язки — логічні, семантичні, ієрархічні, функціональні, хронологічні — формують основи концептуальних підходів до розроблення класифікаційних систем архівних документів. Процес аналізу контенту архівних колекцій формує глибоке розуміння структури архівних документів та їхніх інформаційних зв'язків, закладає основу для створення пошукових засобів, полегшення доступу до архівної інформації (Warren, 1998).

Ієрархічна класифікація документів. Ієрархічна класифікація «Універсальна десятикова класифікація» посідає центральні позиції у структуризації знань та її застосуванні в семантичному вебі. Семантична павутина трансформується в мережу пов'язаних даних з використанням семантичних зв'язків, які відтворюються в системах організації знань, предметних метаданих і метаданих ресурсів. Контент бібліотечних колекцій класифікується за авторитетними бібліографічними класифікаціями, які набувають цифрових форматів. Бібліографічні класифікації використовують для інформаційного пошуку ресурсів в інтернеті, підтримки інтеграції інформації в міжнародних проектах цифрових бібліотек. Універсальні класифікації як незалежні від мови концептуальні схеми є вагомим інструментарієм для комп'ютерного структурування та представлення інформації, формулювання запитів (Slavic, 2017). У реляційній тематичній моделі як ієрархічній мережі атрибутами є теги, ключові слова документів, що входять до фіксованого словника. Модель призначена для пошуку та узагальнення документів у мережі за фіксованими словами, а отже за семантичними зв'язками між документами. Реляційна тематична модель має прогностичну продуктивність для великих мереж наукових рефератів, вебдокументів і новин із географічними тегами (Chang & Blei, 2010).

Функціональна класифікація документів. Функціональна класифікація документів (functions-based classification) є одним із провідних підходів до впорядкування документів на основі функцій і діяльності організації. Згідно з міжнародними стандартами BS ISO 15489-1 (2001) та австралійським AS 4390 (1996), така класифікація визначається як процес побудови класифікаційних схем на основі бізнес-процесів, які породжують документи. Цей підхід, також відомий як business classification або functional classification, розглядається як альтернатива традиційній предметній або ієрархічній класифікації (Kennedy & Schauder, 1998). Із 1990-х років в архівній справі почав активно впроваджуватися функціональний підхід, який передбачав перехід від предметно-орієнтованих до функціонально-орієнтованих моделей опису. Зміна концепції моделювання зумовлена зростанням обсягів електронної документації, що ґрунтувалася на новому рівні логіки, семантики й зв'язності в її класифікації. Функціональна класифікація полегшує пошук інформації шляхом структурування документів відповідно до функцій установи, забезпечення контекстуальності та автентичності документального масиву. Функціональна класифікація ґрунтується на логічних і семантичних інформаційних зв'язках архівних документів. Їй властива

гібридна, дуалістична побудова внаслідок використання різнорідних процесів: виконання контентного аналізу функцій організації та визначення причинно-наслідкових зв'язків між видами діяльності й документами; реалізування ієрархічної організації через послідовність рівнів: функція → діяльність → процес → серія → одиниця зберігання. Функціональна класифікація набула нормативного визнання та поширення в Австралії, Великій Британії, Канаді й Новій Зеландії (National Archives of Australia, n.d.; Library and Archives Canada, n.d.).

Упровадження функціональної класифікації документів здійснює вплив на систему управління електронними записами та організаційну структуру документів в урядових установах Фінляндії. Існує взаємозв'язок між схемою функціональної класифікації та використанням системи управління документами користувачами в різних організаційних підрозділах і на різних рівнях установ. Оптимізація системи керування електронними документами передбачає включення в неї алгоритмів градації та визначення потрібних користувачам функціональних класів. Порівняльний аналіз метаданих у записах, які були зафіксовані в системі управління електронними документами, з розподілом функцій між структурними підрозділами установи дає підстави стверджувати про реальну поведінку користувачів під час взаємодії із системою управління електронними записами, стан і перспективи її використання та зв'язок з організаційною структурою установи. Широта використання класів системи управління електронними записами має пряму залежність від становища користувача в ієрархії установи та обмежується профілем діяльності підрозділу. Оптимізація доступу до електронних систем управління записами передбачає розроблення та імплементацію програмного забезпечення для управління документацією з інформаційними профілями, які відтворюють потрібні в роботі функціональні класи документів (Henttonen & Kettunen, 2011).

Переваги та виклики функціональної класифікації в управлінні записами залежать від виконання установою своїх функцій щодо ефективної класифікації документів. Класифікація є ключовим елементом управління записами, що забезпечує систематичну організацію документів і полегшує пошук інформації. Управління записами базується на концепції життєвого циклу документа, яка охоплює створення, підтримку (класифікація та організація), використання, оцінку та утилізацію. Валідація функціональної моделі класифікації документів у контексті управління записами передбачає перевірку предметного поля та контексту процесу класифікації, а також змісту, обсягу, узгодженості зв'язків, повноти, можливості адаптації власне класифікації, послідовності процесу та загального враження від системи (Mokhtar & Yusof, 2015).

Отже, функціональна класифікація є головним методологічним апаратом для систематизації архівних фондів, що дозволяє ефективно реалізовувати логічні, семантичні й ієрархічні інформаційні зв'язки між документами, формувати структуровану модель інформаційного простору архіву (Orr, 2005).

Семантичні та концептуальні моделі. Концептуальні моделі FRBR, FRAD та FRSAD використовують для забезпечення предметного доступу до бібліографічних систем. Проте існують проблеми доступу до бібліотечних каталогів і баз

даних через неадекватну якість суб'єктних метаданих, складність представлення суб'єкта. Основні стандарти каталогізації (AACR2 та його попередники) ігнорують важливість предметного доступу й не розглядають предметну каталогізацію, що спричиняє проблеми в організації предметного доступу. Новий кодекс каталогізації Resource Description and Access (RDA) та його базові концептуальні моделі (FRBR, FRAD і FRSAD) розглядають предметний доступ під час визначення функціональних вимог до бібліографічного контролю. Модель FRBR використовується як аналітична основа для дослідження пошукових запитів користувачів у великій цифровій бібліотеці. Розділи RDA охоплюють доступ до суб'єктів, зокрема предметні сутності та зв'язки (Zavalina, 2012).

Оптимальні концепції моделювання архівної структури сприяють виявленню нових знань, забезпеченню публічного доступу до історичних документів, встановленню взаємодії між різними джерелами інформації. Необхідність розроблення й втілення стратегії моделювання організації та обліку архівних документів зумовлене відсутністю комплексної класифікаційної системи німецьких архівних фондів, використанням неуніфікованої термінології, яка часто не відповідає чинним стандартам. Через гетерогенну природу архівів наявні класифікації не завжди повно розкривають архівний контент. Ієрархічна структура архівних фондів відображає взаємозв'язки між документами. Зважаючи на неоднорідність ієрархічної структури архівів, системи ArDO та RiC-O використовують різні концепції до моделювання рівнів ієрархії та динаміки архіву. Концепція моделювання класифікації, прийнята ArDO, передбачає більш визначене наповнення своїх класів, що дозволяє створити однорідні архівні моделі, правильно інтерпретувати змодельовану архівну інформацію. Крім того, динамічний компонент в ArDO містить елементи для адаптування моделі до змін у схемі класифікації архівних фондів. Концепція ієрархії RiC-O пропонує більш узагальнену стратегію, що дозволяє широко використовувати її під час систематизації архівних документів різних історичних періодів і територій, а також іменами персоналій. Проте ця гнучкість може призвести до неоднозначного трактування класів, а отже, до створення розбіжностей у методологічних рішеннях щодо систематизації документів у різних архівах. Включення детальних об'єктів в ієрархію в RiC-O збільшує доступність і точність моделювання архівних ресурсів. Інтеграція особливостей різних архівних класифікаційних систем підвищить доступність архівів. Потужність і гнучкість моделювання архівної структури RiC-O можна збільшити, інтегруючи в неї динамічний компонент ArDO. Відкриття архівного контенту шляхом оцифрування вимагає структурного представлення архівних ієрархій через класифікацію. Для реалізації консолідованого семантичного пошуку на основі архівного контенту важливо додатково ідентифікувати та відображати персоналії, організації, місця та події на зовнішніх ресурсах, авторитетних файлах (Vafaie et al., 2021).

Хронологічні зв'язки та управління записами. У класифікаційних моделях хронологічна організація документів ґрунтується на важливості часу створення та використання записів. Функціональна класифікація є ефективним підходом до

організації документів, створюючи логічні й функціональні зв'язки між ними. Хронологічний аспект моделі, побудованої за функціональним принципом, може бути адаптований для врахування темпоральних характеристик сукупності документів, темпоральних інформаційних зв'язків в архівних системах загалом (Mokhtar & Yusof, 2015).

Реалізація інформаційних зв'язків у контексті використання архівної інформації. Інформаційна поведінка дослідників в архівах демонструє процеси створення знань через інформаційні зв'язки. Архівні документи як першоджерела є унікальним джерелом інформації для переосмислення й створення нових знань, формулювання нових ідей на основі гібридної інтерпретації архівного контенту, власних позицій та інтересів дослідника. Перехід від інформації до створення знань щодо історичних і соціальних подій відбувається шляхом (ре) інтерпретації змісту, контексту та структури архівних записів. До основних процесів наукового пізнання, що сприяють створенню знань з архівних записів, належать сканування, зв'язок та систематизація (Leigh et al., 2021).

Висновки. Інформаційні зв'язки є фундаментальною характеристикою структури інформаційного простору архіву, забезпечують цілісність документального контексту, зберігають інституційну пам'ять і сприяють ефективному доступу та використанню ресурсів. Інформаційні зв'язки архівних документів реалізують себе на структурному й технологічному рівнях, що свідчить про їхню багатовимірність і функціональність. Для інформаційних зв'язків властива низка ознак, які консоліднують архівні документи як об'єкти пізнання в архівний інформаційний простір: атрибутивність, функціональність, структурованість, системність, практична спрямованість, континуальність (неперервність), аналітичність. Збереження та передавання інформаційних зв'язків між документами є основою для досліджень, управління та збереження культурної спадщини. Обґрунтовано, що інформаційні зв'язки як інструмент забезпечення цілісності архівних документів є обов'язковою умовою зв'язності архівного масиву, особливо в умовах цифрового середовища. Автентичність документа гарантується шляхом дотримання таких організаційних, ділових, технічних, правових вимог, як відповідність форми й процедури створення документа, контрольованість формування документного контексту, тривалість архівного зв'язку між цифровими документами та їхніми паперовими оригіналами, захищеність документної інформації в довгостроковій перспективі. На прикладі сучасних ієрархічних, функціональних, концептуальних класифікаційних моделей доведено, що інформаційні зв'язки (логічні, семантичні, ієрархічні, функціональні, хронологічні) формують основи концептуальних підходів до розроблення класифікаційних систем архівних документів, є вагомим компонентом імплементації цифрових технологій в архівну справу. Встановлено, що функціональна класифікація є головним методологічним апаратом для систематизації архівних фондів, що дозволяє ефективно реалізовувати логічні, семантичні й ієрархічні інформаційні зв'язки між документами, формувати структуровану модель інформаційного простору архіву. Оптимальні концепції моделювання архівної

структури сприяють виявленню нових знань, забезпеченню публічного доступу до історичних документів, встановленню взаємодії між різними джерелами інформації.

Перспективи подальших досліджень. Емпіричне дослідження функціональності інформаційних зв'язків, реалізованих у класифікації і систематизації архівних документів, висвітлить повноту відображення контенту інформаційно-пошуковою системою обраної архівної колекції.

Список посилань

- Боряк, Г. (2005). Проблеми подальшого реформування документно-інформаційної сфери. *Архіви України*, 1–3(256), 9–31.
- Драгомірова, Л. (2004). Оптимальна модель організації документів Національного архівного фонду: Методологія визначення і технологія створення (науково-практичний коментар до третього розділу Основних правил роботи державних архівів України). *Студії з архівної справи та документознавства*, 11.
- Верховна Рада України (2013, Квітень 8). *Про затвердження Правил роботи архівних установ України, Наказ №656/5 Міністерства юстиції України*. <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0584-13>
- Brown, C. (2013). *Archives and Recordkeeping: Theory into Practice*. Facet Publishing. <https://shop.nationalarchives.gov.uk/products/archives-recordkeeping>
- Chang, J., & Blei, D. M. (2010). Hierarchical relational models for document networks. *The Annals of Applied Statistics*, 4(1).
- Core Archival Functions. (б. д.). *Society of American Archivists*. <https://www2.archivists.org/node/14804>
- Delmas, B. (2001). Archival science facing the information society. *Archival Science*, 1(1), 25–37.
- Duranti, L. (1995). Reliability and Authenticity: The Concepts and Their Implications. *Archivaria*, 5–10.
- Duranti, L. (1997). The Archival Bond. *Archives and Museum Informatics*, 11(3), 213–218.
- Henttonen, P., & Kettunen, K. (2011). Functional classification of records and organisational structure. *Records Management Journal*, 21(2), 86–103.
- Ivanov, A. O. (2017). Practice theory: A new approach for archival and recordkeeping research. *Records Management Journal*, 27(2), 104–124.
- Kennedy, J., & Schauder, Ch. (1998). *Records management: a guide to corporate record keeping*. (2nd ed.). Longman.
- Ketelaar, E. (2002). Archival temples, archival prisons: Modes of power and protection. *Archival Science*, 2(3), 221–238.
- Leigh, A., Makri, S., Taylor, A., Mulinder, A., & Hamdi, S. (2021). From Information to Knowledge Creation in the Archive: Observing Humanities Researchers' Information Activities. *Proceedings of the Association for Information Science and Technology*, 58(1), Article 1.
- Library and Archives Canada*. (n.d.). <https://library-archives.canada.ca/eng>
- MacNeil, H. (2007). Archival Theory and Practice: Between Two Paradigms. *Archivaria*, 37, 6–20.
- Mokhtar, U. A., & Yusof, Z. M. (2015). Function-Based Classification: Model Development and Validation. *Open Journal of Social Sciences*, 3(3), Article 03.

- Myers, N. (2001). Cox, Richard J. Closing an Era: Historical Perspectives on Modern Archives and Records Management. Westport, Conn.: Greenwood Pr. (New Directions in Information Management, № 35). *College & Research Libraries*, 62(4), Article 4.
- National Archives of Australia. (n.d.). <https://researchdata.edu.au/contributors/national-archives-of-australia>
- Nicolet, A., & Makhoulf Shabou, B. (2021). Coûts écologiques de nos pratiques archivistiques. *Comma*, 2. <https://www.liverpooluniversitypress.co.uk/doi/abs/10.3828/coma.2021.35>
- Orr, S. (2005). *Functions-based classification of records: Is it functional?* https://www.researchgate.net/publication/228787956_Functions-based_classification_of_records_is_it_functional
- Pacheco, A., & Silva, C. G. da. (2023). From the Archival Bond to the Informational Bond. *Preservation, Digital Technology & Culture*, 52(2), 49–58.
- Slavic, A. (2017, May 19). *Classification revisited: A web of knowledge*. arXiv.org. <https://arxiv.org/abs/1705.07058v1>
- Tough, A., & Moss, M. (2003). Metadata, controlled vocabulary and directories: electronic document management and standards for records management. *Records Management Journal*, 13(1), 24–31.
- Vafaie, M., Bruns, O., Dessi, D., Pilz, N., & Sack, H. (2021). Modelling Archival Hierarchies in Practice: Key Aspects and Lessons Learned. *Ceur Workshop Proceedings, 2981: Proceedings of the 6th International Workshop on Computational History (HistoInformatics 2021) co-located with ACM/IEEE Joint Conference on Digital Libraries 2021 (JCDL 2021)*. <https://ceur-ws.org/Vol-2981/paper6.pdf>
- Vigil, M., Buchmann, J., Cabarcas, D., Weinert, C., & Wiesmaier, A. (2015). Integrity, authenticity, non-repudiation, and proof of existence for long-term archiving: A survey. *Computers & Security*, 50, 16–32.
- Warren, S. R., Fox, M. J., & Wilkerson, P. L. (1998). *Introduction to Archival Organization and Description*. <https://www.getty.edu/publications/virtuallibrary/0892365455.html>
- Zavalina, O. L. (2012). Subject Access: Conceptual Models, Functional Requirements, and Empirical Data. *Journal of Library Metadata*, 12(2–3), 140–163.
- Zins, C. (2007). Conceptual approaches for defining data, information, and knowledge. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 58(4), 479–493.

References

- Boriak, H. (2005). Problems of further reforming the document and information sphere. *Archives of Ukraine*, 1–3(256), 9–31. [In Ukrainian].
- Drahomirova, L. (2004). The appropriate model of document organization of the National Archival Fund: Methodology of definition and technology of creation (scientific and practical commentary to the third section of the Basic Rules for the Work of State Archives of Ukraine). *Studies in Archival Affairs and Document Science*, 11. [In Ukrainian].

- Verkhovna Rada of Ukraine (2013, April 8). *On approval of the Rules of work of archival institutions of Ukraine, Order No. 656/5 of the Ministry of Justice of Ukraine*. <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0584-13>. [In Ukrainian].
- Brown, C. (2013). *Archives and Recordkeeping: Theory into Practice*. Facet Publishing. <https://shop.nationalarchives.gov.uk/products/archives-recordkeeping> [In English].
- Chang, J., & Blei, D. M. (2010). Hierarchical relational models for document networks. *The Annals of Applied Statistics*, 4(1). [In English].
- Core Archival Functions. (n. d.). *Society of American Archivists*. <https://www2.archivists.org/node/14804> [In English].
- Delmas, B. (2001). Archival science facing the information society. *Archival Science*, 1(1), 25–37. [In English].
- Duranti, L. (1995). Reliability and Authenticity: The Concepts and Their Implications. *Archivaria*, 5–10. [In English].
- Duranti, L. (1997). The Archival Bond. *Archives and Museum Informatics*, 11(3), 213–218. [In English].
- Henttonen, P., & Kettunen, K. (2011). Functional classification of records and organisational structure. *Records Management Journal*, 21(2), 86–103. [In English].
- Ivanov, A. O. (2017). Practice theory: A new approach for archival and recordkeeping research. *Records Management Journal*, 27(2), 104–124. [In English].
- Kennedy, J., & Schauder, Ch. (1998). *Records management: a guide to corporate record keeping*. (2nd ed.). Longman. [In English].
- Ketelaar, E. (2002). Archival temples, archival prisons: Modes of power and protection. *Archival Science*, 2(3), 221–238. [In English].
- Leigh, A., Makri, S., Taylor, A., Mulinder, A., & Hamdi, S. (2021). From Information to Knowledge Creation in the Archive: Observing Humanities Researchers' Information Activities. *Proceedings of the Association for Information Science and Technology*, 58(1), Article 1. [In English].
- Library and Archives Canada*. (n.d.). <https://library-archives.canada.ca/eng> [In English].
- MacNeil, H. (2007). Archival Theory and Practice: Between Two Paradigms. *Archivaria*, 37, 6–20. [In English].
- Mokhtar, U. A., & Yusof, Z. M. (2015). Function-Based Classification: Model Development and Validation. *Open Journal of Social Sciences*, 3(3), Article 03. [In English].
- Myers, N. (2001). Cox, Richard J. Closing an Era: Historical Perspectives on Modern Archives and Records Management. Westport, Conn.: Greenwood Pr. (New Directions in Information Management, № 35). *College & Research Libraries*, 62(4), Article 4. [In English].
- National Archives of Australia*. (n.d.). <https://researchdata.edu.au/contributors/national-archives-of-australia> [In English].
- Nicolet, A., & Makhoulf Shabou, B. (2021). Coûts écologiques de nos pratiques archivistes. *Comma*, 2. <https://www.liverpooluniversitypress.co.uk/doi/abs/10.3828/coma.2021.35> [In English].
- Orr, S. (2005). *Functions-based classification of records: Is it functional?* https://www.researchgate.net/publication/228787956_Functions-based_classification_of_records_is_it_functional [In English].
- Pacheco, A., & Silva, C. G. da. (2023). From the Archival Bond to the Informational Bond. *Preservation, Digital Technology & Culture*, 52(2), 49–58. [In English].

- Slavic, A. (2017, May 19). *Classification revisited: A web of knowledge*. arXiv.org. <https://arxiv.org/abs/1705.07058v1> [In English].
- Tough, A., & Moss, M. (2003). Metadata, controlled vocabulary and directories: electronic document management and standards for records management. *Records Management Journal*, 13(1), 24–31. [In English].
- Vafaie, M., Bruns, O., Dessi, D., Pilz, N., & Sack, H. (2021). Modelling Archival Hierarchies in Practice: Key Aspects and Lessons Learned. *Ceur Workshop Proceedings, 2981: Proceedings of the 6th International Workshop on Computational History (HistoInformatics 2021) co-located with ACM/IEEE Joint Conference on Digital Libraries 2021 (JCDL 2021)*. <https://ceur-ws.org/Vol-2981/paper6.pdf> [In English].
- Vigil, M., Buchmann, J., Cabarcas, D., Weinert, C., & Wiesmaier, A. (2015). Integrity, authenticity, non-repudiation, and proof of existence for long-term archiving: A survey. *Computers & Security*, 50, 16–32. [In English].
- Warren, S. R., Fox, M. J., & Wilkerson, P. L. (1998). *Introduction to Archival Organization and Description*. <https://www.getty.edu/publications/virtuallibrary/0892365455.html> [In English].
- Zavalina, O. L. (2012). Subject Access: Conceptual Models, Functional Requirements, and Empirical Data. *Journal of Library Metadata*, 12(2–3), 140–163. [In English].
- Zins, C. (2007). Conceptual approaches for defining data, information, and knowledge. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 58(4), 479–493. [In English].

Надійшла до редколегії 17.02.2025